

Geachte heer Van Weyenberg,

Dank voor de gelegenheid om via deze internetconsultatie te reageren op uw voorgelegde voorstel van wet tot vergroten inspraak deelnemers pensioen over uitsluitingenbeleid en verantwoord beleggingsbeleid en de bijhorende memorie van toelichting (gepubliceerd 28-05-2018).

De Lijst voor Onafhankelijk Pensioentoezicht (LvOP), een onafhankelijk fractie - niet gelieerd aan een vakbond - in het verantwoordingsorgaan van pensioenfonds ABP, heeft met belangstelling kennisgenomen van uw initiatiefwetsvoorstel. De LvOP is voorstander van een fundamentele herziening van de governance-structuur bij pensioenfondsen, waarbij de zeggenschap komt te liggen bij diegenen die (nagenoeg) alle risico's dragen: de deelnemers van pensioenfondsen. Uw voorstel vergroot de invloed van het Verantwoordingsorgaan – bij pensioenfondsen die verkiezingen organiseren de enige democratische instelling binnen pensioenfondsen – en is daarom een stap in de goede richting. Wij verwelkomen derhalve dit voorstel, hoewel dit onvoldoende is om de structurele problemen bij pensioenfondsen op te lossen. Wij zien in uw initiatiefwetsvoorstel nog wetstechnische en praktische uitdagingen. De belangrijkste zullen we kort benoemen.

Onze inbreng is vooral ingegeven vanuit onze kennis en ervaring de afgelopen vier jaar in het Verantwoordingsorgaan bij ABP, en geschreven met paritair bestuurd (bedrijfstaking)pensioenfondsen in het algemeen in het achterhoofd.

De deelnemer centraal

Bijna 25% van het pensioengevend salaris (en nog 2,6% van het salaris voor de VPL-premie) van een werknemer in de overheid- en onderwijssector wordt gereserveerd voor het pensioen van de werknemer. Dat betekent dat een werknemer ruim meer dan één dag per week voor zijn pensioen werkt. Maar waarbij een werknemer wel de vrijheid heeft zelf over zijn vakantiegeld te beschikken – ook al heet deze jaarlijkse uitbetaling vakantiegeld, een werknemer kan het naar believen uitgeven – wordt zijn pensioengeld bevroren en beslist op dit moment hoofdzakelijk vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties en vakbonden wat er met dit geld gebeurt. Dit was enkele decennia geleden misschien nog te verdedigen op grond van het feit dat werkgevers eventuele verliezen van pensioenfondsen aanvulden. Op dit moment is dat niet meer de praktijk – en het is onwaarschijnlijk dat dit op korte termijn verandert. De invloed van vakbonden en werkgeversorganisaties op pensioenfondsen is daarmee eigenlijk niet langer gerechtvaardigd noch verdedigbaar.

De LvOP is voorstander van de zeggenschap over het pensioen bij diegene met de grootste binding met zijn pensioengeld: de werknemer zelf – die eerst voor zijn pensioen spaart en daar later hopelijk een belangrijk deel van zijn inkomen uit kan ontlend. Traditionele (en vergrijzende) vakbonden zijn zwaar oververtegenwoordigd als het om pensioen gaat. Ondanks dat op dit moment vakbonden het laagste ledenaantal kennen sinds 1990 (het jaar dat het Centraal Bureau voor de Statistiek dit ging registreren), is de rol van vakbonden binnen pensioenfondsen nog onverminderd groot. Inmiddels is minder dan één/vijfde van de werkende beroepsbevolking lid van een vakbond. Jongere werknemers zijn naar verhouding nog minder vaak aangesloten bij een vakbond.

De huidige situatie in de overheid- en onderwijssector is dat de ABP-pensioenregeling door de vakbonden – samen met werkgevers – wordt bedacht in de Pensioenkamer. Het pensioengeld wordt vervolgens verplicht in een collectieve pot beheerd door het ABP, dat (parttime!) bestuurd wordt door dezelfde vakbonden en werkgevers.

Dat is echt niet meer van deze tijd. Pensioendeelnemers zouden wat ons betreft zelf moeten kunnen bepalen wat er met hun pensioengeld gebeurt. Nu polder en politiek dat nog steeds blokkeren, en angst lijken te hebben om mensen vertrouwen te geven keuzes te (kunnen) maken over hun eigen pensioengeld, blijft de deelnemer machteloos (toezien) wat anderen met zijn/haar pensioengeld doen. In die context ('second best') kan de LvOP een belangrijke rol voor het verantwoordingsorgaan verwelkomen en dient onze input gelezen te worden. Een bepalende rol voor het verantwoordingsorgaan kan zelfs noodzakelijk zijn om het bestuur volledige verantwoording af te laten leggen aan alle actieve deelnemers, slapers en pensioengerechtigden. En om ervoor te zorgen dat het ABP eerlijke en evenwichtige afwegingen gaat maken tussen de belangen van alle generaties. Om onze doelstellingen te realiseren is het ook belangrijk dat de bestuurscultuur van het ABP moderniseert en dat bij de besluitvorming de belangen van werkenden die geen lid zijn van een vakbond (beter) worden meegewogen.

Het is het eigenlijk bedroevend te moeten constateren dat de politiek cq. wetgever steeds weer actie moet ondernemen om pensioenfondsbesturen te bewegen deelnemers meer invloed en informatie te geven op het te voeren beleid. In dit geval ten aanzien van het verantwoord beleggingsbeleid en het uitsluitingenbeleid. Blijkbaar is het lastig om deelnemers persoonlijk te vragen wat de wensen zijn ten aanzien van hun (verplicht) ingelegde pensioengeld.

Inspraak deelnemers bij beleid verantwoord beleggen

Juist duurzaambeleggingsbeleid is een thema dat past bij pensioenfondsen. Immers, zowel voor de transitie naar een duurzame economie als voor pensioen-beleggingen is een lange adem noodzakelijk. Tijdens de verkiezingen voor het Verantwoordingsorgaan in april 2018, hebben de kandidaten van de LvOP met veel werknemers binnen de overheid- en onderwijssector gesproken. Duurzaamheid werd in deze gesprekken veelvuldig genoemd als belangrijk thema. Veel werknemers gaven hierbij zelfs aan dat zij bereid waren tot het accepteren van een lager rendement, indien zij hierbij de zekerheid hadden dat hun pensioen zou bijdragen aan een betere wereld. Je wil tenslotte toch nog een wereld hebben om in te leven, zodra je met pensioen gaat.

Hoe kan een pensioenfonds bijdragen aan een betere wereld? Door zijn rol als aandeelhouder serieus te nemen. Ieder pensioenfonds belegt een groot deel van zijn vermogen in aandelen. Hiermee hoopt een pensioenfonds een hoger rendement te behalen, dan op beleggingen in staatsobligaties of vastgoed (beleggingsvormen waar minder risico aan verbonden is). Door aandelen te kopen, krijgt het aandelenfonds tevens een beetje zeggenschap in een onderneming. Namelijk in de vorm van stemrecht tijdens de jaarlijkse algemene vergadering van aandeelhouders.

Meestal doet het pensioenfonds daar helemaal niets mee. Dan wordt er gewoon een werkstudent of een jonge medewerker gestuurd met een lijstje punten waar deze voor of tegen moet stemmen. Eigenlijk jammer, want een pensioenfonds kan door goed gebruik te maken van zijn spreek- en stemrecht bijdragen aan een beter beleid van een onderneming. En ABP – het grootste pensioenfonds van Nederland – kan als grote aandeelhouder in veel bedrijven een extra grote rol betekenen. Daarmee heeft het dus ook een extra verantwoordelijkheid.

Idealiter zouden werknemers de mogelijkheid hebben om desgewenst in een duurzaam pensioenfonds te beleggen, of – zolang je als werknemer verplicht aangesloten zit bij een bedrijfstakpensioenfonds – in ieder geval een duurzaam smaakje te kiezen bij het pensioenfonds. Helaas blijkt het ABP geen keuzevrijheid ten aanzien van beleggingsbeleid te bieden.

Het Verantwoordingsorgaan van het ABP heeft de afgelopen jaren zeer actief de discussie met het bestuur gezocht over het beleid rond verantwoord beleggen. Op initiatief van de Commissie Beleggingen is het Verantwoordingsorgaan gekomen met een uitgangspunten-notitie voor verantwoord beleggen. Deze uitgangspunten-notitie is de basis geworden voor de gesprekken met het bestuur over de herziening van het verantwoord beleggingsbeleid van het ABP. Het Verantwoordingsorgaan heeft ook veelvuldig aandacht gevraagd voor het uitsluitingsbeleid van ABP. Onder meer beleggingen in de tabaksindustrie, kerncentrales, bedrijven waar kinderarbeid is geconstateerd en farmaceutische bedrijven die leveren aan het Amerikaanse gevangeniswezen passeerden de revue.

Zoals het kabinet bij haar schrijven van 19 september 2017 aangaf op Uw vragen van 7 juni 2017: *“Daarnaast worden werkgevers benoemd in het verantwoordingsorgaan, en worden de vertegenwoordigers van de werknemers en de gepensioneerden in dit orgaan verkozen. Via deze vertegenwoordiging worden de belangen van werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden behartigd en hun opvattingen meegewogen binnen de eigenstandige integrale bestuurstaak van het fonds, om tot een zo goed mogelijk pensioenresultaat voor huidige en toekomstige gepensioneerden te komen. Het verantwoordingsorgaan is bevoegd om een oordeel te geven over het handelen van het bestuur over het gevoerde (beleggings)beleid en de bestuurskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt opgenomen in het bestuursverslag.”* Oordeelsvorming over het beleid van het bestuur in het jaarverslag is een belangrijk instrument van het Verantwoordingsorgaan. Maar om echt invloed te hebben op duurzaambeleggingsbeleid, zou het goed zijn als er een directe koppeling is tussen de inspraak van het Verantwoordingsorgaan en het duurzaambeleggingsbeleid zelf.¹

Echter, helaas bleven dergelijke bespiegelingen beperkt tot een open gedachtewisseling met het bestuur. Het ABP-bestuur heeft in het verleden de inzichten van het verantwoordingsorgaan op duurzaam beleggingen niet altijd serieus genomen. Zo werd het concept-verslag duurzaam beleggingsbeleid bij het jaarverslag 2015 pas in een zeer laat stadium met het Verantwoordingsorgaan gedeeld, waardoor dit aspect niet meegenomen kon worden in de oordeelsvorming over 2015.² Meer recent voelde het Verantwoordingsorgaan zich niet betrokken bij het besluit van het ABP-bestuur begin 2018 om de beleggingen in tabak en kernwapens af te bouwen: *“De leden van het VO zijn via de nieuwsbrief van ABP geïnformeerd over het bestuursbesluit inzake de ANW-compensatie en de commissie Beleggingen van het VO is verrast door het bestuursbesluit om te stoppen met de investeringen in tabak en kernwapens, terwijl er op dit punt overleg gaande was. Het VO acht het van belang om - op basis van een serieuze medezeggenschapsrelatie – vooraf over bestuursbesluiten te worden geïnformeerd. Indien dit niet mogelijk is, zou een informeel telefoongesprek met de voorzitter van het Verantwoordingsorgaan wenselijk zijn.”*³

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2738.html>

² <https://www.abp.nl/images/jaarverslag-2015.pdf>, blz. 68: „Het Verantwoordingsorgaan heeft bij de oordeelsvorming nog niet de definitieve versie van het verslag verantwoord beleggen 2015 kunnen betrekken.”

³ Verslag van de vergadering van het Verantwoordingsorgaan, 25 januari 2018, <https://www.abp.nl/images/publieksverslag-bestuur-vo-januari.pdf>, blz. 1.

Bovendien gaf het ABP-Bestuur naar aanleiding van een vraag van de LvOP-fractie te kennen dat naar hun overtuiging het eventuele uitsluiten van bepaalde sectoren, niet advies-plichtig is: *“De heer Den Uyl, bestuurslid ABP, stelt dat het besluit van het bestuur met betrekking tot deze productuitsluitingen niet adviesplichtig is. Het bestuur bespreekt het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen graag met het VO, maar hoeft hierover geen formeel advies aan het VO te vragen.”*⁴

Deze houding toont aan dat een dergelijke wetsvoorstel, zoals u in voorbereiding hebt, van grote betekenis kan zijn.

Wetstechnische en praktische uitdagingen

Overigens zien wij wetstechnisch en praktisch nog wel uitdagingen. Zonder volledig te zijn, kan men zich binnen de huidige governance-structuur van pensioenfondsen afvragen waarom het uitsluitingenbeleid (als onderdeel van een breder beleggingsbeleid) zo bijzonder is dat hiervoor een goedkeuringsrecht moet komen. Is dit niet het moment om alle rechten en de governance te herijken? Rollen en taken van Verantwoordingsorgaan, bestuur en RvT kunnen met dit initiatiefwetsvoorstel diffuser worden. Daarnaast kunnen bij het toekennen van goedkeuringsrechten aan het Verantwoordingsorgaan leden als medebeleidsbepaler worden aangemerkt en specifieke geschiktheidseisen van toepassing zijn, evenals toetsing daarvan door DNB. Wij begrijpen dat de meningen in de literatuur verdeeld zijn of en wanneer precies sprake is van een medebeleidsbepaler. Het lijkt wenselijk bij dit initiatiefwetsvoorstel hierover meer duidelijkheid te bieden aan de praktijk. Tot slot nog een praktisch punt: hoe ga je binnen het uitsluitingenbeleid om met koersgevoelige informatie, bijvoorbeeld ten aanzien van besluiten om uit een specifieke productcategorie zoals tabak te gaan? Wij begrijpen van ABP dat dit alleen mogelijk was zonder het Verantwoordingsorgaan daar vooraf over te informeren. Hoewel dit nog maar de vraag is, lijkt het goed dergelijke casuïstiek te betrekken in het wetgevingsproces om teleurstellingen in de praktijk te voorkomen.

Wij wensen u veel succes met de verdere inspanningen dit voorstel tot wet te maken. Vanzelfsprekend zijn wij gaarne bereid tot een toelichting op bovenstaande punten.

Met vriendelijke groet,
Namens de Lijst voor Onafhankelijk Pensioentoezicht

Jochem Sprenger

⁴ Idem, blz. 6.